

8722

ФРАНКО,
Ф83
ДЕСИШНА
ЧЕСТА

88Ф

УБ
Фр 83

Ф23

Иван Франко

у
Фр. 83

4 ДЕК 1943

БІБЛІОТЕКА
Станіславський
Університетський інститут
№ 8064 Школяр

8722 МЕСИШИНА ЧЕЛЯДЬ

ОПОВІДАННЯ

~~ЦЕНТРАЛЬНА
РОБІТНИЧА БІБЛІОТЕКА
О. О. Р. П. С.
ФОНД ВИМІННИХ ПУНКТИВ~~

Н

НБ ПНУС
8722

Виділений фонд ЦРБ
9454

КНИГОСПІЛКА

З М І С Т

	Стор
Іван Франко	3
Лесишина челядь	5
Добрий заробіток	23

РОБІТНИЧА БІБЛІОТЕКА
О. О. Р. П. С.
Фонд Виміневих Публіцій

ІВАН ФРАНКО

Видатний український письменник Іван Франко народився 3-го серпня 1856 року в родині коваля в Галичині.

Під впливом М. Драгоманова Франко разом з іншими студентами однодумцями у Львові організує робітничі гуртки самоосвіти, видає книжки для робітництва, пропагандує соціалістичні ідеї.

Влада не могла спокійно ставитись до цієї роботи і Франкові на протязі якихось 12 років доводиться тричі сидіти у в'язниці.

Та ці утиски не залякали Франка, він з ще більшим завзяттям продовжує розпочату роботу. 1890 року Франко організує першу в Галичині соціалістичну партію і одночасно провадить серйозну наукову роботу, пише багато оповідань, віршів, видає журнали.

Розбитий паралічем, але не кидаючи працювати, доживає він свого віку у Львові де і помер 28-го травня 1916 року.

Свої найкращі твори Франко присвятив описові життя галицького робітництва й селянства, змалювавши жахливе зубожіння галицького селянства та визискування робітництва нафтової промисловости.

У цих творах, що ми отут подаємо де-які мало зрозумілі нашому робітництву і селянству слова і вирази виправлено, в згоді з сучасною українською літературною мовою.

ЛЕСИШИНА ЧЕЛЯДЬ

I

РЕЧУДОВИЙ літній ранок. У холодному, легенькому вітрі ледве-ледве леліється широкий лан жита. Жито, мов золото. Колосся, наче праники, аж похилилося під вагою зерна та перлових крапель роси, що позвисали з кожної стеблинки. Стебла стоять високі та рівні, жовті і гладкі між зеленим листям повійки, полетиці, осету та иншого бур'яну, що стелиться сподом. Де-не-де видніється серед того золотого, шумливого та пахучого моря синє чаруюче око волошки, або квітка куколю, або дівоче, паленіюче лице польового маку.

Зійшло сонце. Зацвіркотали коники на всілякі лади, забреніли великі польові мухи, затріпоталися барвисті метелики понад колосистим морем. Природа ожила. Вітер подув сильніше, подув теплом з боку лісу і почав стряпати срібну росу з трав і квітів.

У селі піднявся гамір, закипіло життям. Вигін зарядів худобою, яку гнали на пашу. За худобою йшли заспані та немиті пастухи. Деякі лишень, які встигли вже й поспіяти, співали весело, гейкали та виляскували батогами, женучи свій товар.

З хат закурів дим. Хазяйки топлять за-рання, щоб вчасно зварити обід, молодших виряджають на поле.

Лиш у старій Лесихи не куриться зерху. Хоча там їх три: стара, дочка Горпина і мо-лода невістка Ганна, але вони таки ніколи рано не топлять, усе увечері. Вечором спечуть та зварять, що там треба,—а весь день божий не дбають. Запопадні господарки, хоч куди.

Господарство в старій Лесихи не згірше. Хата хоч стара, та ще добра; будиночки нові, просторі й чепурні, худібка гарна що господи, гладке кожне, мов слимак. Пасіка також по смерті небіжчика Леся не зане-пала. Лесиха прийняла старого діда-жебрака Зарубу в хату, обшила, обхамрала,—тай уже старий літом і пасіки пильнує, і коло хати найменшої крихіточки допильнує.

Лесиха була й справді жінка дуже госпо-дарна та запопадлива. Гостра дуже та тверда. Бувало як що схоче, то хоч рака лась, усе поставить на свійому. Хоч волосся в неї й сивіло, то лице їй було червоне й здорове, як буряк. Облесного й масного язика в неї не було. За те говорила все

ушивчасто і якимось мов сердито. Жарту або якого іншого радого та щирого слова не чув від неї ніхто. Кожному, аби хто, вміла дотяти своїм гострим язиком. Правда,—кажуть—не з добра вона така й стала. Небіжчик Лесь, кажуть бив її тяжко за молодих літ, приби-вав кілком за косу до лави, та бив... З горя вона тоді нераз і напивалася, і той звичай лишився в неї ще й досі, хоч ніколи п'ян-ство не довело її до того, щоб розтреньку-вала та прошастувала гірко придбане добро. Коли пила, то пила сама. В її хаті ані в селі ніхто від неї ніколи й не понюхав чарки горілки. Стара Лесиха була дуже тверда й скупа.

Гнат Лесишин довго не міг оженитися. Ні одна дівка в селі не хотіла йти за нього. Не знати, чи то через те, що був такий злий та забіяка, чи тому, що такий поганий. Волосся червоне, очі маленькі, хитрі, як у якого татарина, сам великий, голова як макітра, а губи, мов подушки, такі повід-дувані. Ну, не про те річ,—хай його там божа мати судить,—але досить того, що ніяка дівка не хотіла йти за нього. Ще не знати як і чому—плели щось люди, ніби Гнат має не зовсім чисті пальці, нераз там крізь них і дещо чуже прослизнеться. Не знаю як де, а в нашому селі вже нема гір-шої ганьби, як коли про кого піде слава, що він злодійкуватий. І ніби-то не злодій, нічого кримінального за ним не водиться,

а злодійкуватий. Як то кажуть, „має перуш у руках“. Чи вночі пару снопів із поля, чи вдень деяку дрібницю з чужого пустого двору потягне, тай то, чи бачив хто, чи не бачив, досить, що вже як піде така слава про чоловіка, то піяк він не змиє її з себе. Таке було і з Гнатом Лесишиним, тому то не міг він довго оженитися. Ні одна не хотіла йти за нього тай годі.

Але вкінці трапилася таки одна—Ганна Тимишина. Пішла вона за Гната, та на своє горе. Бідна сирота, без батька, без матері, тільки й віна внесла в Лесишину хату, що свої чорні брови, карі очі, та двов рук робучих та терпеливе, послухне і покірливе серце. Ой зазнала ж вона долі за Гнатом. Не минув рік, а вже стала щезати її краса, погасати блиск ока, хилитися до землі вродлива голова. Звичайне—гризота, сварка та бійка. Кого вони не пригнуть до землі, не позбавлять веселости?..

І от вам уся Лесишина челядь. Ага, був ще у Лесихи хлопчина, наймит Василь, що пас худобу. Його прозивали Галаєм, бо завжди як вжене худобу в ліс, галайкоче та галайкоче, і не вгавав на волосок. В одну хвилину коломийки задрибить, і думки затягне, і весільної, і з псалтиря та гласів церковних. Не був він письменний, усе те переймав зі слуху, і аби вам одну співанку вмів скінчити. Голоси та співанки плелися

в його голові в якімось дикім неладі і моталися, мов клоччя сіна в буйнім вітрі. Вони не цікавили, а тільки заглушували його. Він, співаючи, не тямив про світ, ані про себе. Худоба брила ніворотом. А як хто инший співав, то він не любив слухати. Сказано, якийсь тумануватий. З чого йому таке пішло, бог знав. Може також з нужди та бійки. Ой, бо то й натерпівся він усілякого лиха, з того часу, як померли його родичі з холери. Вони, кажуть, були багатенькі і пестили дуже свого Васильчика. Смерть забрала їх нагло одного дня.—Васильчик перейшов у чужі руки, а чужі руки, звісно, не гладять. Били його, бо був розбещений, упертий, лінивий. Вигнали з нього ті хиби, та заголомшили молоду голову, затоптали останню іскорку дитячої волі и жвавости. Маєток зслиз у чужих руках, мов сніг у воді, а Василя дали на службу до старої Лесихи. А тут, звісно, він попався ще в твердішу школу. Тут його допікали не стільки бійкою, скільки голодом та ненастанною гризною, якою Лесиха вміла з'їдати чужу душу, як іржа залізо. А Василь—мов і не чув. Поки в хаті, серед людей, то мовчить, ходить як туман, а як тільки вирветься на самоту, в ліс, на толоку, то співає-співає, а властиво галайкоче без тями, людям на сміх, а собі мабуть на полекшу, а бодай на забуття, на оп'яніння та безтямність.

Лесиха, сказано, запопадна, перша йде зажинати з дочкою і невісткою.

— Хай лиш чи наш Галай і сьогодні пустить худобу в царину, чи буде тямити вчорашні синці?—заговорила якомсь, ніби жартуючи, з осміхом Лесиха, йдучи передом та поблискуючи новим серпом під пахою.

— Ба, а чому-ж би не пустив. Як почне вигалайкувати, то й про світ забуде, не то про худобу, відмовила Горпина. Її гарне молоде лице світилося здоровим румянцем супроти сонця. Вона одна була ще найщасливіша на всю хату. Мати любила її, хоч правду сказавши, нераз і Горпині доводилося коштувати гіркої від матері або від брата.

— Ой, так, приголомшили бідного хлопця, як kota загорілого, та тепер добивають,—шепнула ніби сама до себе Ганна. В серці бідної сироти найшвидше збудився жаль над таким же круглим, нещасним сиротою.

— Ага, свій усе з своїм рука—відрізала їй гнівно Лесиха. Вона зачула тихі слова невістчині.

— Сирота, а писок як ворота,—кричала далі.—Не бійся, моя кішечко, і тебе б слід з ним на одну гілку. Зійшлися обое, тай зараз одно над другим і жалується. Їй, божа б вам мати не дала провітлої години, як

ви мою працю дурно марнуєте, мій хліб дурно жрете, а все робите сьяк-так.

— Ну, мамо, вже знов починаєте?—огризнулась Горпина.—Та й як вам не сором таке говорити? Та ви би, здається, й камінь із місця рушили своїм язиком, щоб не лежав дурно та не забирав місця, не то живу людину. Та хіба ми не робимо, дурно хліб їмо?

— Ой, робите,—протягаючи слова передразнила Лесиха.—Так робите як той, у кого глиняні руки і капустана голова. Як би не гукати на вас, не думати за вас, то було би з вашої роботи стільки потіхи, як із торішнього снігу.

Лесиха замовкла. Задихалась. Ніхто більше не обзивався.

Прийшли на місце. Ганна вибрала місце на межі, де склала полудень. Лесишина нивка була шість загонів завширшки. Три їх за день могли її напевне зробити.

Лесиха тут уже порядкує.

Ти, непотрібо,—відзивалася прудко до невістки,—ставай он тут (показала найширший загін). Ти (до доньки) сюди, а я на прилуду. Поставали.

— Господи помагай,—сказала Лесиха і перша ужала жміньку спілого, колосистого жита, перша зробила перевесло, звязала снопок і відставила його на бік. То первачок, він на урожай значить.

— Ану, до роботи,—промовила знов. І три жіночі голови схилилися до землі, рум'яніючи.

В руках заблискотіли серпи, захрустіли тверді стебла жита, підтинані блискуючим, зубчастим залізом. Жменя за жменею падав на землю. Гарним, протяглим луком перекладають жемці нажатую жміньку понад головою за себе і кладуть на стерні. Час від часу одна випрямиться, візьме жміньку жита, стрясе з запашного бур'яну, розділить на двоє, скрутить перевеслої простеле його на свіжій, пахучій стерні. Коники, жуки і всяка комашня утікає перед серпами. Часами й злякана сіра миша вискочить зі своєї нори, перебіжить по-під ноги жниці, тай знов сховається в ямку.

Рано, за холоду, зросою добре жати. Хруп-хруп, хруп-хруп... Лиш тільки всього й чути, та шелест складаного в снопи жита.

Але поволі-поволі свіже, польове повітря, широка самота і тишина поля, одностайність роботи спонукують дух виявити себе. Розмова не легко тут зав'яжеться,—стара Лесиха все її якось прикро перерве. От одно що, так це пісня.

І поволі-поволі із загальної тишини і одностайного хрупання стебел вирізується чудовий, срібний, зразу тяженький, мов несмілий голосок. Це Горпинин голос. Стара жне, не зважає на те. Горпина смілішає, голос міцніє, із серця нехотя ллється тужна пісенька.

Туди лози хилилися, куди їм похило;
Туди очі дивилися, куди серцю мило.

— Гей, ти, нездаро якась,—крикнула Лесиха до невістки,—чи вже лишавшся? Вже тобі руки покорчило, чи що?

Ганна, слабовита й так, не встигала на найширшім загоні йти рівно з іншими. Вона лишалася була вже майже на півтора снопи з-заду.

— Що-ж бо ви, мамо до мене нині причепилися, як оса?—відмовила вона, зібравшись якось на відвагу, але не підводячи голови. Хіба не бачите, що не можу швидше жати, бо загін широкий? Ваша прилуда не те. Добре вам бурчати.

Це резсердило Лесиху.

— О, глянте на неї. Яке сміле та угурне. Ще й своє рило ставить напротив мене. Ей, небого моя. Коли б мені швидше вечір, прийде Гнат із косовиці, не будеш ти така широка.

Ганна хотіла ще щось відповісти, але Горпина шепнула до неї:

— Дай спокій, сестрице. Мама все мусять торохтати. Жнім разом. Ганна замовкла. Горпина почала їй все піджинати, майже пів загона собі забірала. Була то щира душа, не в маму вдалася, та часом лише говорила під її лад, бо знала гостру материну натуру. Знов стало тихо, лише стебла хрупотять, та час від часу серп бринькне об камінець.

Горпина трохи згодом затягла другу пісню. Зібралося Ганні на тугу й жалощі і вона

також силкувалася вилити їх піснею. Вона
несміло та рівно і переливно затягла:

Зайшло сонінько за віконінько,
Як проміннос коло;
Вийди миленька, вийди серденько,
Промов до мене слово.
Радабим вийти, радабим вийти,
До тебе гаворити,—
Та лежить нелюб по правій руці,
Боюся' бо згудити.

Лесиха слухала пісню, затиснувши зуби.
Кілька разів з-під лоба суворо поглянула на
невістку. Ганна не бачила того, жала далі
і співала. З її мутного ока скотилася навіть
груба сльоза і впала на серп. Знак, що й
серце її співало ту-ж пісню не лише уста.

— От що їй у голові. Хазаякко моя, за-
дрипана. Які пісеньки виводить,—перебила
гнівню Лесиха.

— Дайте бо ви, мамо, Ганні спокій,—
з серцем відрізала Горпина.—Що вас за
говорінка напала? Ні говорити, ні плакати,
ні сміятися не дасте, й співати бороните.
Яка мара далі витримає у вас?

— Ну, ну, розтріскоталася, сороко куцо-
хвоста,—скрикнула мати.—Краще жни та
тихою будь. Не бійся, знаю я, де в тебе
раки зимують. Лиш мені не мовчи, то й ти
будеш знати, почому локоть боршу.

Знов одностайно і понуро йшла робота.
14 Стара раз-по-раз-покрикувала на невістку,

то на доньку, мов економ. Уже сонце геть-
геть підійшло. Жито клалося на помет та
встелювало широкі загони. Вже наші три
жниці пополуднували і не спочиваючи взя-
лися знов за діло. Сонце жарило, з обличь
котився піт. Коники цвіркали голосно та про-
никливо. Здавалося, що їх голос лунає десь
глибоко під землею і впадає до вуха мов
гострий кремінний пісок. Окрім коників усе
затихло, все поховалося в тінь перед палю-
щим сонячним промінням. Лиш люди пани
сотворіння, мучаться тоді, коли спочиває
природа.

III

— Лесихо, Лесихо,—чути голос якогось
косаря з-під ліса

Лесиха встала, приложила руку над чоло
і втопила очі в далечінь.

— Чи не бачите, онде три ваші корови
в вівсі?—кричав голос далі.

Із ліса долітало галайкання і верескливий
спів Василя:

Ой там на горбочку
Сидів дідько в черепочку,
А ми його не пізнали..
Гей (оте „гей“ тяглося безконечно довго),
мати ж моя, мати,
Пусти мене погуляти..
Го-о-о-а-усподи, возвах тобі, услиши мя...

Ах, чортів накоренок. Уже знов змалював. Бодай же ти з себе печінки викричав. Василю, гей! Василю, гей! Дідька б тобі мати в печінці всадилася. Ту-у-мане вісімнадцятий, на. А не бачиш, що корови в шкоді, га? А, повилазили б тобі оті сліпаки, щоб тобі повилазили!

— Господи-помилу-у-уй!—ішов відгук із ліса. Те „луй“ тяглося знов дуже довго і загубилося вкінці десь у далекім, темнім лісі.

— Галаю, на, Галаю!—закричав знов косар з-під ліса.—А не виженеш ти собі корови з царини? Вигнало б тебе, як Бачинську гору, га.

— Дй, дуду, ду, ду, ду, ду, за волами я йду,—репетував Галай з лісу.

Косар, мабуть, втратив терпеливість, ухопив косу на плече та побіг сам вигнати корови з вівса. Увігнав їх у ліс і щез за ними в темряві зелени. Лиш незадовго чутно було крик і ревіння Василеве.

— А то, то, то,—приказувала Лесиха, знов схиляючися до жнива.—Хай з нього там і третю шкіру здійме, слова йому не скажу. Хай глядить худоби, а не галайкоче.

Вечоріло. Сонце пишно закотилося за сині гори. Мряка почала налягати на луки і клубитися дедалі ширше сивими туманами. З під неї, мов дитина з під теплої перини обізвалися деркачі. Перепелиці западьпадьомкали з жита. Вітер повіяв від мочарів теплом та запахом сирого лепеху й татар-

ського зілля. Либо ягось та легко ставало на серці.

Наші жниці дожали нивки, поставали, повипростовували крижі та відсапували.

— Ладний деньок буде завтра,—промовила Лесиха якомсь ласкавіше, як звичайно.—Богу дякувати, що ми тут нині впоралися. Завтра треба буде ячмінь на Базарищі схопити.

— Ладна ніч буде нині.—Прошептала Горпина, легко почервоїла і зідхнула.

Ганна всміхнулася до неї, та якомсь сумно, мов крізь сльози. Вона одна знала про тайну Горпининоного дівочого серденька, про її любов до вродливого, чорнобрового парубка Дмитра Грома.

— Ну, чого стоїте? Ганно! Бур'яну збирати коровам до припусту. Ти, дівко, бігай, телята напій. Ну, швидче.

Ганна зараз метнулася мовчки, радніше, як звичайно. Чаруюча сила лежить в однім однісінькім ласкавішим слові. Горпина підбігцем і приспівуючи поквапилася до дому, а стара Лесиха, положивши серп на голову вістрям до хустки і завдавши собі на плече сніп первак гордо помела за нею. Остання прийшла додому Ганна, двигаючи на плечах велике рядно свіжого, пахучого та цвістостого бур'яну. Корови чекали вже на неї, а побачивши свою звичайну вечерю, почали ревити з радости і стовпилися разом коло

сінешніх дверей, чекаючи поки прийде черга на кожну йти до сіней, перекусити смачного зілля і віддати в чисту дійницю свій цілоденний запас молока.

IV

Уже геть-геть смеркалося. В Лесихи затоплено в печі і вогонь палав ясным червоним світлом. Ганна з Горпиною пораються, варять що треба, на завтра. Дід Заруба голосно говорить молитви, сидячи на припечку, а Василь, наслухавшись сварки Лесихи і діставши зо два штурхани межі плечі, поліз на піч і заснув, не чекаючи вечері.

Під вікнами почулися важкі мужицькі кроки і бреньк коси, а трохи згодом увійшов Гнат у хату, кинув старий солом'яний бриль на лаву і сів кінець столу.

— Ти но, Галаю. Бики поприпинані?

— Поприпинані, поприпинані,—відповіла Ганна, миючи миски і заходячися коло вечері.

— А ти, хазяйко, де твої серпи лежать?

— А де ж? Адже всінях над одвірком. Де ж би вони були?

— Ага. Якби я був трохи не побачив, був би собі ногу на вік віченний просадив! Під самим порогом!

— То певне коти...

— Ой, небого моя. Лиш ти не гляди на моє праці, як ока в голові. Не мавш свого

що розкидати. Не принесла ти мені тут ніякого віна.

Ганна замовкла. Її дуже прикро вколало те слово. „На що ж ти брав мене? Адже ти й тоді бачив, що я бідна“. Такі гадки тислися їй до голови, але смілости не було в неї кинути й собі ж ними Гнатові в очі.

— Ну, спати,—командує Лесиха. Ти, не-потрібо, огонь у печі погаси, жар позамітай у закуток, чувш? Горшки у піч, хай крупи на завтра доваряться. Горпино, води ще нема. Рушай по воду, та хутко.

Ганна почала поратися, а Горпина вибігла до сіней. Тут лише злопотіла відрами тай коромислом, рипнула дверима, а з обори чутно лиш було веселу пісеньку:

Кобим була така красна, як та зоря ясна,
Світилабим миленькому, ніколи не згасла.

— О, які їй по голові коники цвіркочуть— буркнув сердито Гнат, роздягаючись.— Мамо, не висалайте її ніколи вечером по воду.

— Ато чому?

— Та хіба не знаєте? Той довгоносий Громик, он із-за дороги, щось дуже до неї.

Що?—верескнула Лесиха.—Оте засмаркане смів підлазити до моєї доньки? Та я ж йому волосся обскубу на його капустяній голові. Я йому піду до матері, хай його собі держить, коли не хоче, щоб йому яка причина сталася.

Гнат ляг уже на постіль. Лесиха довго ще не спала та ходила по хаті.

— Ей, хай тільки я його ввіймаю в свої руки. Він знатиме. Підсвинок якийсь ходить. Адже як схоплю його за ногу, а другу на-ступлю, то роздеру.

— Угу, а вам що таке, мамо?—почала умовляти Ганна. Вона досі не встрявала до тебе розмови, кінчала прибирати.—Що вам такого? От, слухаєте, що Гнат плете. Та хай скаже, чи бачив коли своїми очима, щоб Громик зачіпав Горпину?

— О, який мені тут із неї облакат,—обізвався на постелі Гнат.—А не підеш ти спати, ти, робітнице моя неплачена...

Лесиха роздяглася і лягла на запічок, де Ганна постелила вже була для неї мяку перину і дві подушки. На печі хрочів уже голосно дід Заруба, та час від часу галайкав крізь сон Василь.

— Діду, а оберніться на другий бік. Не хрочіть так, піч завалиться,—крикнула Лесиха, штовхаючи діда в бік.

— Бог запласть. Ручечкам роботящим і ножечкам приходящим і головам вислуха-щим,—почав Заруба крізь сон свою звичайну молитву, але зараз же обернувся на другий бік і втих. Незабаром заснула й Лесиха.

Тихо стало в хаті. Місяць несміло, блідо проглядає крізь мутні шибки. Ганна ще не лягла спати. Вона обперлася головою об вікно, а лікті об луток і довго стояла тяжко задумавшись. Над чим вона думала? Бог знає.

Може переходили перед її очима її літа молоді, невеселі, сирітські. Може пригадувалася її серцю яка перша, щаслива, безталанна любов, бо в очах закрутилися дві сльози, а з уст ледве чутно полилася сумна думка:

Шуміли верби в Поповій Дебри,
Тай лозовоє пруття;
Люблю тя, дівча, люблю, серденько,
Про людей не візьму тя.
Не так про людей, не так про людей,
Отець-мати не велить...
Мене за тобов, мене за тобов
Само серденько болить.

— Жінко, ти злидарко моя неприторопна. Що ти, вибралася мишей ловити, чи що? Чому спати не йдеш?—обізвався Гнат.

Ганна схаменулася, обтерла сльози і стала молитись.

Молилася довго, гаряче, простими, сердешними словами.

З надвору долітало іржання коней, яких конюхи гнали на пашу, то жалібний голос сопілки, то деркання деркачів у траві. Загавкала собака і затихла. Заклекотів запізнений бузько на сусідовій хаті. А на вигоні прощалася Горпина зі своїм коханим.

— Горпино, серце, зажди ще хвилинку. Ми ще й не наговорилися.

— Ні, Митрику, нема коли, мама лятимуть ти знаєш, які вони. Добраніч тобі. А завтра...

Не докінчила, вхопила відра з водою і побігла до хати.

— Еге, завтра,—шептав за нею Митро.— Хто знає, яке те завтра буде.

Довго поглядав з вигона на Лесишину хату, а далі й задумався.

— Чи не дарма я її люблю? Чи віддасть її стара Лесиха за мене?—подумав він. Серце йому стислося, коли подумав про свою бідність.

Треба робити, заробляти що сили, а чи що з того вийде?... Таке то наше гречане...

Зідхнув важко, витяг сопілку з-за пазухи, заграв, затиликав, та так дрібно та тужно, немов би в тім голосі тонула вся його надія на тихе щастя.

— Гірка моя доле,—прошептав Митро і повернув у свій вигін до бідної, вербами обсадженої хатини, де жила його стара мати. З між густих зелених верб чути було через хвилину парубоцький голос, що виводив пісню:

Ой ще кури не піли,
Кажуть люде: день білий.
Ой вийди, хороша дівчино
Поговори зо мною.

ДОБРИЙ ЗАРОБІТОК

О ЧОЛОВІК бідний. Грунту нема й крихітки, всього-на-всього одна хатина, та й та стара. А, тут жінка, діточок двоє та ще якби здорові; треба з чогось жити, треба якось на світі держатися. Два хлопчики в мене—один чотирнадцяти, а другий дванадцяти літ—пастухують у добрих людей, та за те мають їд'ю й одєжину сяку-таку. А жінка пряде, також дещо заробить. Ну, а в мене старого який заробіток? От піду десь-колись до близького зрубу, наріжу березини та в'яжу мітли на протязі тижня, а в понеділок беремо з жінкою по в'язці на плечі, та й на торг до Дрогобича. Не великий це з того й заробіток, по три, чотири крейцарі за мітлу, а панові заплати за пруття, ну, то мало що й лишиться. Але що робить, треба заробляти, треба якось перебивагись.

Та й що за життя наше? Картопля та борщ, часом деякі крупи, та й хлібець, який трапиться: житний, то житний, а ячний або вів-

сяний, то й за це богу дякувати. Ще як літо, то півбіди біда. Чоловік дещо заробить у багатшого: тут роїв у пасіці припилнуеш, там у саду ночувш, коло сіна та снопів поробиш, а ні з саком підеш у потік, рибу деяку спіймаєш, або досвіта грибів, деяких із ліса наднесеш,—ну, а в зимку всього того не став. Що від людей за роботу дістанемо, з того й живемо, а нераз то й з голоду пухнемо. От як то бідні халупники.

Ну, бачите, а ще знайшовся добрий чоловік, що позаздрив і нашим достаткам. Немов би то: забагато, діду, в тебе добра, розтовстієш занадто, розгуляєшся. Так от тобі на. Та й всипав такого, що господи, твоя воля.

Слухайте, як то було.

Іду я собі раз містом, мітли звязані до купи несучу на дрючку на плечах, іду та й розглядаюсь довкола, чи не киває хто на мене, або чи не кличе де єврейка „Чоловіче, чоловіче, а по чому мітли?“—А тут народу довкола, звичайне торгова днина. Зиркаю я довкола, бачу іде позад мене якийсь панок, горбатий головатий як сова, а очі в нього сірі та не добрі як у жаби. Іде та все на мене поглядає. Я став, гадаю, може чого хоче, а він нічого, став і собі та й дивиться в другий бік, ніби-то йому про мене й зовсім байдуже. Іду я далі, він знов за мною. Мені якось зробилося недобре.—Цур тобі пек,—гадаю собі, що це таке?—Аж тут єврейка з боку кричить:

— Чоловіче, чоловіче, по чому мітли?

— По п'ять—кажу.

— Ни, як по п'ять? нате вам три.

— Давай чотири.

— Ні, три.

— Ні чотори.

Сторгували ми за 3½ крейцари. Я свою в'язанку з плечей, розв'язую собі спокійно, даю єврейці міглу,—аж тут і горбатий панок за мною.

— По чому мітли продаєте?—питає він мене.

— По п'ять крейцарів, паночку,—кажу.—Купіть, мітли добрі.

Він узяв одну, попробував.

— Так, так,—каже,—нема що й казати, добрі. А ви відки?

— З Манастирця.

— Так, так, з Манастирця. А ви часто мітли продаєте?

— Ні не часто. От так раз на тиждень, у понеділок.

— Ага, ага, що-понеділка. А багато так в один понеділок продаєте?

— А як трапиться, паночку, часом я й жінка попродаю всі, що винесемо, а часом і не попродаємо.

— Гм, то ви і з жінкою. Обоє, значить, по отакій в'язці виносите?

— Та так, прошу пана. Часом по такій, часом і по більшій.

— Ага, ага. А багато так за тиждень мітел можете зробити?

— Та то, прошу пана, скільки треба. Літом продається їх менше, то менше й роблю. А в-осени та взимку, то більше того товару йде.

— Так, так, розуміється. То, бачите, я доставник до цісарських магазинів, мені треба б таких мітел багато, так зо сто. Могли би ви на другий тиждень зробити мені сто мітел?

Я поміркував трохи та й кажу:

— Чому ні, зроблю. А де пану донести?

— От тут,—каже пан, та й показав на один будинок.—Але пам'ятайте. принесіть. Я вам зараз і заплачу. А по чому кажете, одна?

— Та вже як пан стільки беруть на гурт, то я спущу дешево, по чотори.

— Ні, ні, ні, не треба, не спускайте. Я заплачу й по п'ять.

— Бог хай панові дасть здоров'ячко.

— Ну, ну, будьте здорові. А пам'ятайте, через тиждень приходьте. Та з тим словом панок пошкутильгав собі кудись, а я лишився.—От то,—гадаю собі,—якийсь гарний пан, навіть не каже спускати з ціни, а на таку суму мітел замовляє. Та то ж ціла п'ятка буде, господи. А я, прости, госпODE, гріха, погано про нього думав, як він отак за мною стежив. Ну, дай йому господи вік

довгий. Хоч раз мені добрий заробіток трапився.

Швидко я кинувся за своєю старою.

Попродали ми свій товар, чи й не попродали, купили соли, сірників, чого там іще нам було треба, та й до дому. Кажу я старій, що от так і так, заробіток добрий трапився, буде за що й податок заплатити, ще й для неї на зиму пришви будуть. Вона й собі ж зраділа.

— Треба буде,—каже—взятися обоім, а то ти сам за тиждень не зробиш усієї роботи. То я вже своє все відкладу.

Добре. Отак гуторячи поспішали ми трохи що не підбігцем до дому, щоби, бачите, часу не тратити.

Зараз тогож дня взялися обоє, як до гарячого борщу. Пруття наносили цілу скирту,—фабрика в хаті. Я гилля обламую, вона листя обчухрує, аж їй шкіра з долонь позлазила, а я після товщі кінці ножиком чухраю, складаю, в'яжу, держаки стружу—кипить робота. Прийшлося до неділі, ціла сотня мітел готова і в в'язки по двадцять п'ять пов'язана. Так уже й приладжено, що кожне з нас бере по дві такі в'язки на перебесаги: через плече ужовка, одна в'язка на груди, а друга на плечі звисає. В понеділок беремо ми добрі дрючки в руки, в'язки на себе—чеши до міста. Спека така, що крий мати божа. З нас цюрком піт ллється, в горлі

пересохло, ну, що робити. Коли заробіток, то заробіток.

Приходимо до міста, всі євреї на нас очі повивалювали. Не бачили ще, щоб хто коли такі великі в'язки ніс.

— Слухайте, чоловіче,—глузують з нас,— а ви де коні продали, що самі віз пруття двигаете?

— Чоловіче, чоловіче,—кричать другі,— а в кого то ви березовий лісок купили? Чи ви на продаж лісок березини з бабою до міста принесли? Що хочете за лісок березини?

А ми нічого. Ледве дихаємо, а й демо аж очі з голови лізуть. Дав бог, якось ми долізли аж до того дому, де пан казав чекати. Прийшли перед ганок та й телевх оберемками на землю, а самі мов неживі попадали на ті оберемки та й відсапуємо так, що аж язики повивішували. Нема, нема, аж тут вікно скрип, наш панище визирає.

— Ага,—каже,—то ви, чоловічку?

— Так, прошу пана, то я з мітлами.

— Добре, добре, я зараз до вас вийду.

Запер вікно. Ми чекаємо. По добрій хвилині вийшов.

— Ну, що ж ви, принесли мітли?

— Так, прошу пана, сто, як пан казали.

— Ага, ага, то добре. Але знаєте, що мені їх тепер не треба, візьміть собі, хай у вас іще будуть до якогось часу, або й можете

їх попродаати... А мені як буде треба, то я вам перекажу. А тепер, нате вам оцей квиток, покажете старості, то він уже вам скаже що маєте робити.

— Ба, а то як,—кажу я.—То пан замовили, а тепер не беруть?

— Ні, не беру,—каже він лагідненько,—бо мені тепер не треба. Але ви не бійтеся, я вас не забуду. Ось вам той квиток, нате.

— На що мені вашого квитка? Що я з ним ізроблю?

— Візьміть, візьміть,—каже він.—А в тім, як не хочете, то як схочете. А тепер ідіть собі з богом.

Я вже, правду кажучи, хотів поставитися до нього з язиком, але він обернувся та й шасть назад до хати. Ми зісталися мов водою облиті. А далі, що робити, забрали мітли та й пішли на торг, щоби хоть щось розпродати.

Аж ось так десь через тиждень кличе мене війт.—Що за біда?—гадаю собі. Прихожу, а війт¹ сміється та й каже:

— Ну, діду Паньку (мене всі звать дідом, хоч я не такий то ще й старий), маєш благовісника.

Якого благовісника?—кажу та й дивуюся.

— А отякого, диви—тай вийняв папір, той самий, що мені той пан недавно давав, розвернув його та й став читати щось таке, що

¹ Війт — староста.

я нічого не зрозумів крім свого власного імени.

— Ба та що тут таке сказано?—питаю.

— Сказано діду, що ти великий багач, по сто мітел що тижня продаєш, гроші лопатою загрибаєш, тай велено поставити тобі оцю п'явку.

— Яку п'явку?—питаю я, вухам своїм не вірячи.

— Аркушик, небоже.

— Аркушик? Ба, та який аркушик? Для кого?

— Ей, діду. Не прикидайся глухим, коли тобі не позакладало. Адже ж не для мене, а для тебе. Маєш платити крім домового ще й заробіткового податку п'ятнадцять ринських на рік.

— П'ятнадцять ринських на рік? Господи. Ба, та за що?

— За мітли. Чуєш, що пан комісар податковий подав тебе на аркушик і каже, що ти по сто мітел на тиждень продаєш.

Я став, як той, кажуть, святий Семен Стовпник, що п'ятдесят літ на одним місці стовпом стояв. Так, якби я чемериці наївся.

— Пане вийте,—кажу згодом,—я не буду платити.

— Мусиш.

— Ні, таки не буду. Що мені зробите? Що голий за пазуху сховає? Адже знаєте,

що на мітлах я й за цілий рік ледве п'ятнадцять ринських зароблю.

— Що я маю знати? Пан комісар мусить ліпше це знати,—каже вїт.—Моя рів стягнути податок, а не хочеш дати, то я здекутника¹ вишлю.

— Овва! шліть хоч зараз. У мене здекутник здохне, поки що знайде.

— Ну, то продамо хату й грядки, а вас на чотири вітри. Цісарське не повинно пропасти.

Я зойкнув, мов підрізаний.

— А бачиш, каже староста. Ну що, будеш платити?

— Буду,—кажу, а сам собі своє гадаю.

Минули три роки. Я не платив ані крейцара. Як приходила здекуція, то ми з бабою ховалися в лози, мов від татар, а хату замикали. То ті здекутники прийдуть, покалатають, поклинуть, та й потечуться далі. Два рази хотіли добуватися силоміць до хати, та обидва рази добрі люде відпросили але на четвертий рік урвалося. Ні прохання, ні плачі не помогли. Пені на мні назбиралося щось на шістдесят ринських. Наказали з міста зараз ізложити гроші, а як ні, то хату пустити в продаж. Я вже й не тікав нікуди, бачу, що нічого це не поможє. Ну, та й що? Назначили авкціон, отаксували все мов добро

¹ Той, що збирає податки.

на круглих шістдесят, ринських. Приходить той день тарабанят, кличуть купців... „Хто дасть в більше?“ — еге, коли бо ніхто й стільки не дає. Десять... дванадцять... ледве на п'ятнадцять ринських витягли, та й за те й продали. А я в сміх, та й кажу до старости:

— А видите, таки я вас іздурих, хіба я вам не казав, що голого не обідреш?

— Нехай тебе, діду, мара бере, на який ти спосіб узявся.

Нашу хату закупив єврей Йойна на хлів для телят, а ми з бабою, як бачите, пішли жити в чужу хату. Знов по старому живемо, доки бог віку подовжить. Вона пряде, хлопці людську худобу пасуть, а я мітли роблю. Тай якось своїм світом торочимо, хоч і без аркушика.

ЦЕНТРАЛЬНА
РОБІТНИЧА БІБЛІОТЕКА
О. С. Р. П. С.

ФОНД ВИМІННИХ КНИЖОК

20
BIBLIOTECA
KONSTANTIN
KONSTANTIN
KONSTANTIN

Бібліотека
Станіславського
Учительського інституту
№ _____ Шифр _____

НБ ПНУС

8722

СКЛАДИ ВИДАННЯ:

ХАРКІВ, Горяїнівський пров., 2.

КИЇВ, вул. Воровського, 48.

ОДЕСА, вул. Ласаля, 12.